tikten sonra, bunların özellikle hikmet, şecaat, iffet ve adaletten ibaret dört temel fazilette en üst seviyeye çıkmak için büyük gayret sarfettiklerini anlatır. Müellif, bu bölümün sonuna doğru ahlâk alanında iki türlü düşünce ve yaşama tarzından bahseder. "Mezheb-i mensûh" diye adlandırdığı ilk telakki, geçmişteki seçkin şahsiyetlerin yüksek ahlâk ve fazilet yoludur. İkincisi ise devrin ileri gelenlerince mezheb-i mensûhun yerine konan "mezheb-i muhtâr"dır. Bu yol fesat, zulüm, şahsî menfaat ve ikiyüzlülüğün hâkim olduğu bir yaşama tarzıdır.

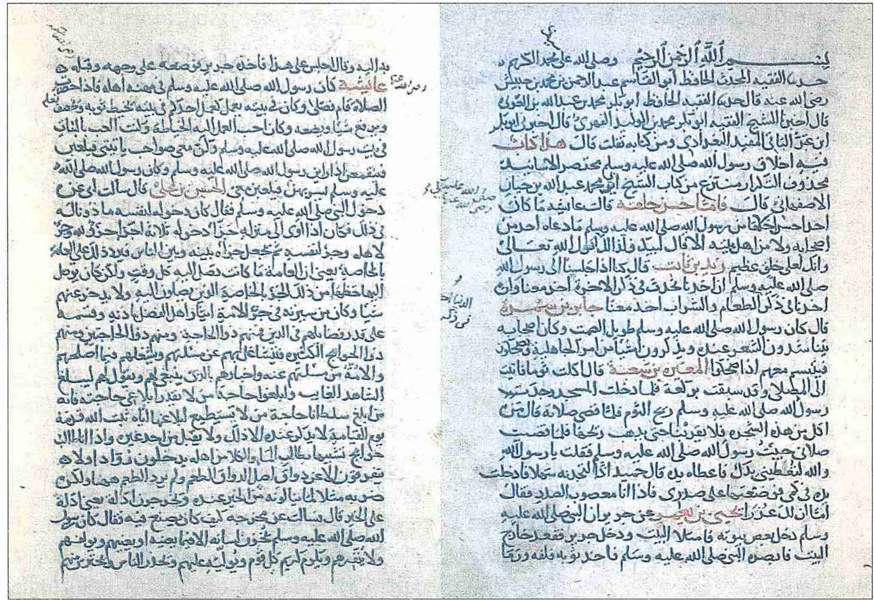
Aḫlâḳu'l-eşrâf hikmet, şecaat, iffet, adalet, sehavet, hilim ve vefâ, hayâ, doğruluk, merhamet ve şefkat konularının işlendiği yedi bölümden (bab) meydana gelir. Her bölümde, önce "neshedilmiş mezhep" ele alınarak mensuplarının o bölüme konu olan faziletlerinin tarifi yapılır; eski düşünürlerin ve İslâm büyüklerinin bu husustaki görüşleri sıralanır. Daha sonra "tercih edilmiş mezheb"e geçilir ve bu telakkinin, zamanın büyükleri ve ileri gelenlerinin ahlâkına hâkim olan insanlık dışı davranışlar ve kötü düşüncelerden ibaret olduğu gözler önüne serilir. Kısaca müellif, Allah ve Resulü'nün hükümleri yerine sultanların ve emîrlerin buyruklarının hâkim kılındığını ve "yüce Allah doğru söyledi" (صدق الله العظيم) esasının yerine "emîr doğru söyledi" prensibinin geçerli hale geldiğini anlatır.

Aḫlâḳu'l-eşrâf'ın yedi babı, Cengiz Han ile halefleri zamanında ve özellikle İlhanlılar'la Timur saldırısı arasındaki fetret devirlerinde hüküm süren her türlü rezalet ve kötülükleri huy edinmiş yönetici kadro ile onlara kayıtsız şartsız boyun eğen veya boyun eğmek zorunda kalanların durumlarını yansıtan yedi ayna gibidir. Eskiden beri Avrupalılar'ın ve özellikle Osmanlılar'ın dikkatini çeken ve müellifin *Külliyyât*'ı ve *Müntehab-ı Letâʾif*'i içinde çeşitli zamanlarda basılan eserin henüz ilmî bir neşri yapılmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ubeyd-i Zâkânî, *Aḫlâḳu'l-eşrâf* (*Külliyyât* içinde, nşr. Abbas İkbâl-i Âştiyânî), Tahran 1332 hş., II, 8-31; a.mlf., *Müntehab-ı Letâʾif* (nşr. H. İsfahânî — M. Ferté), İstanbul 1303, s. 7-31; Abbas İkbâl-i Âştiyânî, *Külliyyât* [Ubeyd-i Zâkânî], Tahran 1332 hş., I, Mukaddime; Ethé, *Târîḫ-i Edebiyyât*, s. 118-119; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 1270-1272; Tahsin Yazıcı, "Ubeyd-i Zâkânî-i Kazvînî", *İA*, XIII, 2; P. Sprachman, "Aḵlāq al-Ašrāf", *EIr.*, I, 723-724.

 M. Nazif Şahinoğlu

Aḫlâḳu'n-nebî'nin Ebû Bekir Muhammed b. Velîd et-Turtûşî tarafından yapılan muhtasarının ilk iki sayfası (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, Tarih, nr. 1308/2, vr. 36a-b)

AHLÂKU'n-NEBÎ

(أخلاق النبى)

Ebü'ş-Şeyh el-İsfahânî'nin (ö. 369/979) Hz. Peygamber'in şemâil ve ahlâkına dair eseri.

Tam adı *Aḫlâḳu'n-nebî ve âdâbüh* veya *Mâ ẕükire fî ḫuluḳı Resûlillâh ve keremih ve keŝreti iḥtimâlih ve şiddeti ḥayâʾih ve ʿafvih* olan eser, Hz. Peygamber'in ahlâk ve **şemâil***'ine dair rivayetleri ihtiva etmektedir. Her rivayetin ayrı bir senede dayandırıldığı kitap sekiz bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm bir mukaddime ile ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber hakkında verdiği bilgiler; ikinci bölüm onun ahlâkı, cömertliği, öfkesine hâkimiyeti, hayâ duygusu, af ve müsamahası; üçüncü bölüm cesareti, tevazuu, çeşitli olaylar karşısında gösterdiği farklı tavırları, merhameti ve yumuşak huyluluğu; dördüncü bölüm güler yüzlülüğü, şakası, yürümesi, konuşması ve giyim tarzı; beşinci bölüm harp âletleri, ev eşyası, temizlik ve süs malzemesi; altıncı bölüm Kur'an okuyuşu, ibadet hayatı; yedinci bölüm yiyip içtiği ve sevdiği yemek ve meşrubat, evlilik hayatı, cemiyetle olan ilişkileri; sekizinci bölüm ashabıyla olan çeşitli münasebetleri, yolculukları, mesciddeki ibadetleri gibi hususları ihtiva etmektedir.

Aḫlâḳu'n-nebî Ebü'l-Feyz Ahmed b. Sıddîk ve Ebü'l-Fazl Abdullah b. Muhammed es-Sıddîk adlı kardeşler tarafından Kahire'de neşredilmiştir (1378/1958). Eseri Ahmed Muhammed Mürsî yine Kahire'de (1392/1972) ve Dr. Seyyid el-Cümeylî de Beyrut'ta (1406/1986, 2. bs.) tekrar yayımlamışlardır. Eserin Ebû Bekir Muhammed b. Velîd et-Turtûşî tarafından yapılan muhtasarı Millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Feyzullah Efendi, nr. 1308/2, vr. 36a-68a).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'ş-Şeyh, *Aḫlâḳu'n-nebî ve âdâbüh* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Beyrut 1406/1986; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, III, 945-946; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, IV, 264; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, VI, 114; Sezgin, *GAS*, I, 200-201; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe*, s. 51; Müneccid, *Muʿcem*, IV, 53-54.

 A. Osman Koçkuzu

AHLAT

Van gölünün kuzeybatı kıyısında mezar âbideleriyle meşhur tarihî bir şehir ve bugün Bitlis'e bağlı ilçe merkezi.

Ahlat Urartular'dan Osmanlılar'a kadar çeşitli devlet ve hânedanların idaresinde kalmıştır. Şehrin en eski sakinleri olan Urartular buraya Halads, Ermeniler Şaleat (Şaliat), Süryânîler Kelath, Araplar Hilât, İranlılar ve Türkler ise Ahlat demişlerdir.